

πολυτελῆ ύφαμματα καὶ ἀρώματα, τὰ στοιχεῖα ἐνὶ θύγῳ πάσης ἑκάνθεως. Ένταῦθα ἔβαδίλενε τινεύματος μὲν λεπτότης, ἀλλὰ ψυχῆς ἀστάθειας καὶ χαρακτήρων ἐλαφρότης ἄνθρωποι καὶ πράγματα ἀενάως μετεβάλλοντο. Εἶχεν ὡσαύτως ἡ Ἑλλὰς τὰς ἀποτύμους καὶ τραχείας ἀνττίς χωρᾶς ὑπὸ δειρᾶς ὁρέων πέριτταλλομένας, κεκλειδημένας δὲ ἢ ὀλίγον προσιτάς εἰς τὴν ἔξωθεν ὅπην. Έν ταῖς πττον ὑπὸ τῆς φύσεως εὐνοηθείσας τάυτας χώραις ἡ δυσχέρεια τοῦ βίου ἐδημητρύγει ἔξεις ἀρρενωπάς, ἡ σπάνις τῶν ἐπικοινωνιῶν διετίρει τὴν ἀρχικὴν τῆς ἀπλότητος τῶν ίθῶν χροιάν, καὶ δι ιθικοὶ νόμοι ἀρχαιότερον γνωθέντες ἐπὶ μακρότερον διεπιροῦντο. Ἡ Βοιωτία ἡγε μία τῶν αὐτηρῶν τούτων χωρῶν. Χειμῶνος μέν, ὑπὸ τοῦ παγετώδους βροείου ἀνέμου δεομένην, ἐν θέρει δὲ ὑπὸ φλογεροῦ μαστιζόμενην ἡλιού καὶ ὑπὸ νοσηρῶν κατὰ τὸ μετόπωρον ἀναθυμιάσεων, οὐ μόνον ἀπρόσθιτης ἡν διεισέργει ταῖς κατοίκων τὴν ἐκθῆλυσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπέβαλλεν αὐτοῖς τοὺς κατὰ τῆς φύσεως ἀγῶνας, οἵτινες τὸν ἄνθρωπον ἀσκοῦσιν εἰς προάσπισιν τῆς ιδίᾳς ὑπάρχεισαν. Οὕτω δέ, ὑπολειπόμενοι μὲν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἀγχίνοιαν καὶ εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος, ἀλλ' εὐσταθέστεροι καὶ συνετώρεοι αὐτῶν, οἱ τοῦ Πλουτάρχου πρόγονοι εἶχον ἐνωρίς ἐφευνάσει καὶ ἐπιλύσει τὸ βιωτικὸν πρόβλημα, οὐχὶ ως μεταθυμικοί, ἀλλ' ως πρακτικοί ἀνδρες. Πρᾶγμα δὲ ἀξιοσυμείωτον, καίπερ οὐσιωδῆς ἀπ' ἀλλήλων διεστάμενα, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν τούτοις ἐμφόροῦνται πνεῦματος τὰ τοῦ Ἡσίδου καὶ τὰ τοῦ Πλουτάρχου πάρογγέλματα. Διὰ τῆς πρακτικῆς ιθικῆς κατήρχατο καὶ κατέληξε τῆς γιργάς χώρας ἡ φιλολογία.

Κατὰ τὰ δυτικῶτα τῆς ἐπαρχίας ταύτης, οἵτις πιστὴ ἐνέμεινεν ἐν τῇ ἀρχαὶ δοϊῇ, παρὰ τὰς βραχώδεις φάραγγας τὰς ὀδηγούσας εἰς Δελφούς ἐν μέσῳ ξυνωρίδος προταμίων τοῦ Μορίου καὶ τοῦ Κηφισσοῦ ὑψούσται τὸ μικρὸν ὄρος Πέτραχος. Έκεῖ κεκρυμμένη ως τάπις ἐν τινι τοῦ ἐδάφους πτυχῇ ἡ Χαιρώνεια, εἶναι ίδει φοερά γεγονότα τὸν Ἑλλάδα συγκλονύσαντα, ὃν ἐλαφρῶς ὑπέστη τὴν ἐπιδρασιν. Αἱ γειτνιάσουσαι αὐτῇ Πλαταιαί, Θῆβαι, Ὄρχομενός καὶ Ἐλάτεια εἶχον λεπλατηθῆναι κατασκαφῆ. Αὕτη δὲ καιμφεῖσα πρός ζῷαν ὑπὸ τῆς θυέλλης, ταπεινωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες ὑπερόν μετὰ τὴν νίκην τοῦ Ἀκτίου εἶχον ἐπιβάλει αὐτῇ διὰ τῆς μάστιγος δάκτην, διέμεινεν δύνη πττον ἀσινής. Ἡ πρεμος αὗτη γωνία τῆς Ἑλλάδος, οἵτις ἐφειδηθαν αἱ διάφοροι ἐπῆρεισι, δὲν ἦτο δόλως πεφυλαγμένη τῆς τῶν καιρῶν διαφθορᾶς. Οἰκοὶ τινες ἐν τούτοις διεφύλαττον ἔτι σύν τῇ λατρείᾳ τῶν ἀρχαίων ἀναγνήσεων πατριαρχικῶν τινα φυσιογνωμίαν. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ τοῦ Πλουτάρχου. Τὰ χωρία, ἐν οἷς οὗτος οὐλιεῖ περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων, ἐπιτέρπουσιν ἐν ἐλλείψει ἀλλών εἰδήσεων νόμον τὸν πάππον αὐτοῦ πατριαρχικόν κύκλον ἐν μέσῳ τοῦ ὄποιού ἐγεννήθη τῷ 48 ή 49 μ. Χ. ἔτει.

Ο οίκος οὗτος ἦν γενεά σοφῶν. Ἐν αὐτῷ ἀπὸ πατρός εἰς οὓς μετεδίδοντο ὁ τοῦ φιλοσοφεῖν ἔργως καὶ ἡ τῶν ιθικῶν διαλέξεων ἐφεσίς. Ο Πλούταρχος εἶχεν ἀκροασθῆναι καὶ γνωρίζει ήμην τὸν πάππον αὐτοῦ Λαμπρίαν. Ο ἐράσμιος οὗτος πρεσβύτης, δοτις

τῆς βοιθείας σπουδῶν τινων εἶχεν ἀεὶ εὔδιάθετον τὸ πνεῦμα, τὴν μήνυμαν καὶ τὴν εὐγλωττίαν, προσβάλλετο δαփδες τὰς ζητήματα λύων αὐτὰ διὰ τῆς αὐθεντίας τῆς πλικτας ιαὶ τῆς πειράς. Ἡττον ἐκείνου στωμάτος ἀλλ' ἐμβριθέστερος ὁ πατήρ τοῦ Πλουτάρχου πόμενος ἐξειρόντων τῶν νέων τὴν διάγοιαν. Πάρα τούτην ἔστιαν, ἐν ἣ ἐδαμπίεν ἡ μυροβόλος πίτις, καθίμενον πατήρ καὶ τέκνα πρόσκοντο παρατείνοντες τὰς κειμενίνας ἀγρυπνίας. Ο Πλούταρχος καὶ οἱ δύο αὐτοῦ ἀδελφοί Τίμων καὶ Λαμπρίας μετεπέχον τῶν πόνων τούτων δυζητησεων τῆς τατρικῆς ἔστιας. Καὶ δι μεν Τίμων πνήματα περιεσταλμένος, ἀλλὰ συνετός, δὲ δενετέρος Λαμπρίας φιλοπαίγμων συγκρινόν την εύτρατελιά τοῦ ιθικού οἰστρού τινα πνευματώδη ἔστιν δὲ καὶ δηκτικόν. Πρωτηγωνίστει ἐν ταῖς δικηγοριαῖς ταύταις σκηναῖς ὁ Πλούταρχος. Μεμορφωμένος πῦδη τὸν νοῦν διέπρεπεν ἀντλῶν ἀπὸ τῶν ιστορικῶν γεγονότων ἐπωφελῆ ιθικά συμπεράσματα. Αἱ γενικαὶ αὐτοῦ οὐλιεῖ καταθανῶς τὴν κληπτιν αὐτοῦ ἀπεκάλυπτον ως ιθικολόγου, ἀνεκπύρυττον δὲ ταύτην οἱ ἀδελφοί φιλοσόφοιν αὐτὸν ἀποκαλούντες καὶ ὁ πατήρ ἐπεκύρων τὸν τίτλον ἀπευθυνόμενος πρός τὸν πρεσβύτερον οὐδὲν ως πρός ίδον καὶ ἔστιν δὲ τὸ ως ὑπέροχον προκειμένου περὶ τῆς ἐπιλύσεως δυσχερῶν ζητημάτων, οἵτις αὐτὸς δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπιληφθῇ. "Εσχεν οὕτως ὁ Πλούταρχος τὸ πρῶτον εύτυχια ως ἀπαντήσῃ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ίδιου πατρός τὸν ἀπαιτούμενον εἰς τὴν ιδιοφύταν αὐτοῦ διδάσκαλον. Προφανῶς δύως καὶ πρὶν ἔτι καταλίπει τὴν πατρικάν σχολὴν εἶχεν πῦδη διατρανῶσει τὴν ἐμφύτον ἐκείνην τῆς διανοίας δύναμιν, ητίς τοις διδασκάλους χειρισμοῖς εἰς ως ἐρεισμα, ἵνα υπερτερήσῃ αὐτοῖς.

Εἰκοσαέτης περίπου ἔσταλη πρός συμπληρωσιν τῶν σπουδῶν εἰς Ἀθήνας. Τὸ πάλαιδν τοῦ Περικλέους, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους ἄστυ διετίρει πῦδη μόνην τὴν σκιὰν τῆς πρόφν αἰγλης. Ἀντὶ τῶν δημητριῶν προμηγοριῶν, καὶ τῶν ιδειῶν φιλοσοφικῶν διαλέξεων πικούνοντο νῦν αἱ κενολογίαι εύτελοις καὶ χαμαιζῆλοι σοφιστείας. Ο Πλούταρχος πῦδην ἐν τούτοις νὰ εῦρῃ ἄξιον ἐαυτοῦ διδάσκαλον. Ο Ἀμμώνιος ἐδίδαξεν αὐτὸν ὑγιοῦς παιδεύσεως διδάγματα, ἀπέστειλεν δὲν δημητριῶν αὐτοῦ Αλεξάνδρειαν καὶ συνεπληρώσει τὸν μόρφωσιν τοῦ Πλουτάρχου ως λογίου καὶ ιθικολόγου. Αλλ' ἡ διδικτική αὐτοῦ εύδοκιμης ἐγένετο ἐν Ρώμῃ.

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ Παλλακοῦ ὑπὸ *).
(Ακολουθεῖ).

ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

"Η μουδικὴ ἐν τοῖς παρ' ήμην σχολείοις.

Τὸ ιμέτερον ἔθνος διπάιως δύναται νὰ καυχᾶται, ὅτι κατά τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους μετ' ἡ-καμήτου ζήλου καὶ ἀπαραμήλου φιλοποντας, ἐπετέλεσε πρόσδον οὐκ εύκαταφρόνητον ἐν τε τοῖς ἐπιστήμηις καὶ ταῖς τέχναις. Τὰ πολυπληθῆ καὶ μεγαλ-

πρεπή τῆς πρώτης μέσης καὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως καθιδρύματα, ἐν αἷς χριλαίδες ἑλληνοπαίδων πνευματικὴν εὐρίσκουσι τροφήν, εἰσὶ τρενὰ τῶν λεγομένων μαχτοῦσι. Τὰ σωζόμενα πνευματικά ἐποίησαν τῶν ἡμετέρων προγόνων μετ' ἐπιμελεῖς διερεύνωνται· καὶ σπουδῇ ζονται· ἔξιχνιζεται μετὰ τῆς δεούσης φιλοπονίας ἢ ἀνέπτυξις τοῦ πνεύματος αὐτῶν. Τὰ διάφορα ἐκπαιδευτικά καὶ παιδαγωγικά συστήματα καὶ καθόλου αἱ τεχνικαὶ καὶ ἐπιστημονικαὶ ἐφερόσεις, τῶν νεωτέρων γρόνων, ὡς ἔμεσα ἀποτελέσματα καὶ φυσικὴ συνέχεια τοῦ παραγωγικοῦ καὶ φωτοβόλου τῶν ἀρχαίων πνεύματος θεωρούμεναι, τὴν κατέλληλον καὶ πρέπουσαν λαμβάνουσιν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐκπαιδευτηρίοις θέσιν.

'Αλλ' οὕτως ἔχόντων τῶν προγμάτων δυνάμεθα ἀρξει γε νὰ διεσχυρισθῶμεν ὅτι οὐδὲν ἐλλείπει ἐκ τῶν ἡμετέρων σχολείων; πάντα σχεδὸν τῆς μαθήσεως τὰ εἴδη εἰστήθησαν ἐν αὐτοῖς καὶ δέν ὑπολειπόμεθα κατὰ πολὺ τῶν ἀρχαίων ὡς καὶ τῶν συγχρόνων πεπολιτισμένων ἔνθων; Αλλὰ στῶμεν πρὸς στιγμὴν καὶ ἐπισκοπήσωμεν.

Τί εἶναι ἔκεινο, ὅπερ αἰσθάνεται ὁ ἀνθρωπος ὅταν φωνὴ τις μελῳδικὴ ἀπὸ στόματος, ἢ φύγγων πλοκὴ ἐντέχνως καὶ ἐναρμονίας κρουούμενος ὄργανον πλήπτει τὴν ἀκοήν; Τίς εἶναι ἡ μυστηριώδης ἔκεινη διεκθεσις τῆς ψυχῆς, ἥτις, ὀργάνων εὑρύθμως καὶ συμφώνως κρουούμενων, διατίθεται εὐκρέστως ἢ δυσκρέστως χρυσούσινως ἢ λύπηρως, ἐνθουσιαστικῶς ἢ ἐμφρένως; Τί δηλοῖς ἡ ἀλληλεπιδρασίς τῶν ἥγων καὶ τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῶν συναισθηματικῶν καὶ εὐχισθήτων τῆς ψυχῆς χορδῶν ἐντύπωσις; Οὐδὲν ἂλλο ταῦτα καταχθεικύνου σιν, ἢ ὅτι ὁ ἀνθρωπος εἶναι παγαρυδόνιον μουσικὸν μυστήριον, μία ἐμμελής ἀρμονία, φύσει οὕτως διεσκευασμένον, ὥστε ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ καλοῦ, τῇ ἀκοῇ τοῦ ἀρμονικοῦ, τῇ γεύσει τοῦ ἱδέος, τῇ πρόξει τοῦ ἀγαθοῦ, νὰ τέρπηται καὶ τέρπῃ, νὰ δύνηται καὶ ἡδύνῃ. Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ἐννοούμεν ἥδη περὶ τίνος πρόκειται σπουδαιοτάτης καὶ ὑψηλῆς μαθήσεως, μαθήσεως παρὰ μὲν τοῖς ἡμετέροις προγόνοις ἀποτελούσης τὸ σπουδαιότατον καὶ κυριώτατον μέρος τῆς ἐκπαιδευτικῆς τότε τοιλογίας, παρ' ἡμῖν δέ, ἐν μὲν τῷ ἀγνωστον, ἀλλὰ τούλαχ: στον τὸ τελευταῖον καὶ δῆθεν τὸ ἀσήμαντον! Ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὅθεν τοῦ μαθήματος τῆς μουσικῆς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα, μεθ' ὅλας τὰς καταβαλλομένας προσπαθείας τῶν ἀρμοδίων, δέν ἀπέκτησαν εἰσέται τὴν ποθητὴν ἔκεινην τελειότητα καὶ λαμπρότητα, ἢν ἀπὸ πολλοῦ ἐπρεπε νὰ κατέχωσι. Διὸ οὐδὲλως πρέπει νὰ φανῇ ἡμῖν παράδοξον, ὅταν βλέπωμεν δημοτικῶν σχολείων, σχολαρχείων, πατριωτικῶν σχολείων, τελειοφοίτους ἵκανως μὲν περὶ τὰ ἐγκυλοπαιδικά μαθήματα κατηρτισμένους, περὶ δὲ τὴν σχολειακὴν μουσικὴν ὅλως ἀδεις, καὶ πεζοτάτους. Ο τελειόφοιτος τοῦ γυμνασίου ἴσως ἀπὸ μνήμης ἐξέμαθε κλασικούς τινας στίχους καὶ ἵκανκς στροφάς τῶν Περσῶν τοῦ Αἰσχύλου, τῆς Ἀριτιγόρης

τοῦ Σοφοκλέους καὶ τῆς Μηδελας τοῦ Εύριπιδου. Ἀλλὰ τίς τῶν νέων τούτων ἐδιδάχθη ποτὲ ν' ἔδη ἐν τῷ ἐφοίτησε σχολεῖῳ μεγαλπρεπές τι χρήση ἀσμα, ἢ μορφίας ἢ περιπαθῆ τινα κομμός τῶν τραχωδιῶν τῶν εἰρημένων ἀθανάτων τραγικῶν; Ἐπειδὴ παρά τοῖς πλείστοις ἐπικρατοῦσι συγχειμέναι καὶ ἡμετηρέναι ἰδεῖσαι περὶ τῆς ἐν ποιεσι σχολείοις παιδικῶν της σημασίας καὶ μυνήμεως τῆς μουσικῆς, καθήκον ἡγούμενον νὰ χαρέσωμεν τὰς ὀλίγας ταύτας περὶ αὐτῆς γραμμάς.

'Αναντίρρητον τυγχάνει ὅτι ἡ μουσικὴ μετὰ τὴν γλώσσαν ἀποτελεῖ πάντοτε ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ βίου τῶν λαῶν καὶ ἐθνῶν, ἀτε πάντοτε ἀκολουθήσα ταῖς φύσει καὶ περιπετείαις τοῦ ἐθνικοῦ βίου καὶ οὐδέποτε ἀποτελοῦσα κράτος ἐν κράτει, ἀλλὰ συνανυψούμενη καὶ συνταπεινουμένη ἀναλόγως τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Ήστι τέχνη, κοσμοῦσα τὴν ψυχὴν δικαίων καὶ καθιστάσα τὸ σῶμα διὰ ρυθμῶν εὐπρεπῶν, εἰς δὲ τοὺς παιδάς πρόσθιορος διὰ τῶν ἐκ τῆς μελῳδίας ἀγαθῶν, εἰνε εἰκὼν τοῦ βαθμοῦ τοῦ πεπαίδευμένου τῶν ἀτόμων καὶ ἐθνῶν συναισθήματος, τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου καὶ βίου αὐτῶν, εἶνε δέ δεινή μὲν νὰ ἐπαληφύρη τὸν οίκτον, δεινὴ δὲ νὰ ἀμβλύνῃ τὸν ὄργανον, δεινὴ νὰ κρατήσῃ τὸν θυμόν, ἀγαθὴ νὰ σωρρούσῃ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ ιατρεύσῃ τὴν λύπην, νὰ πρασινθήσῃ τὸν ἔωτα καὶ νὰ κουφίσῃ τὴν συμφοράν· ἀγαθὴ παραστάτις ἐν τῇ θρησκευτικῇ λατρείᾳ, σύσσιτος ἐν δείπνῳ καὶ ἐν πολέμῳ δεινὴ νὰ εὐφραίνῃ ἐν ταῖς ἑορταῖς, νὰ τέρπη ἐκ πανηγύρεσι, νὰ κηλῇ ἐν ταῖς συνομιλίαις, γὰρ ἐπιθειάζει ἐν ταῖς τελεταῖς. Πρόδηλον δέ ἡ θεία αὐτῆς τέχνη, ὡς τοιαύτη, ὄποσον δύναται ἐπίκουρος τῇ παιδαγωγίᾳ πάραστη. Ο θεῖος Πλάτων, ὁ πατέρας τῆς λογικῆς καὶ ὁ μέγας τῆς ἀρχαιότητος πολυίστωρ Αριστοτέλης, ὁ Χαιρωνεύς Πλούταρχος καὶ ἄλλοι διάσημοι τῆς ἀρχαιότητος συγγραφῆς, πραγματευόμενοι περὶ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς καὶ σημασίας καταλήγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ τῶν παίδων ἀγωγὴ πρέπει νὰ γίνηται διὰ μουσικῆς, τῆς τὰ ἥθη εὐθύς ἐκ παίδων διὰ ἀρμονιῶν πλαττούσης, καὶ τὸ σῶμα ἐμμελέστερον διὰ ρυθμῶν κατασκευαζούσης. Πτεύτως δέ καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἑκκλησίας Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Νόστης καὶ ἄλλοι, πραγματευόμενοι περὶ τοῦ τέλους καὶ τῆς δυνάμεως τῆς μουσικῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, συνιστώσι θερμῶς τὴν ἐν τοῖς σχολείοις πρότερον συστηματικὴν αὐτῆς διδασκαλίαν. Ἀλλως τε δέ ἡ θερμὴ αὐτῆς ὑπὲρ τῆς μουσικῆς συνηροίται τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων διασήμων συγγραφέων εἶνε λίαν εὐεξήγητος. Η μουσικὴ, ἀτε ἐκρρέζουσα ὅτι ἡ γλώσσα ἀδυνατεῖ νὰ ἐκδηλώσῃ διὰ τῆς λέξεως, ἀρχομένη ἀρχὴ ἐνθα αὐτὴ παύει, ὑπῆρξεν ἀείποτε ἡ συμπλήρωσις τῆς γλώσσης. Η γλώσσα διὰ λέξεων ψιλῶν ἐκφαίνουσα τὰς δια-

1) Ταῦτα ὅμως δυσχερῆ, πάντως ἀπαιτοῦσι καὶ διδασκαλίους ικανούς. Σ. Σ. Ε. E.

νοίας, δύναται μὲν νὰ σημάνῃ ἀπαντά τὸν πνευματικὸν κύρσμον ήσου ἀνθρώπου, πάσχει τὰς πάραστασεις, πάντα τὰς διαγνωσμάτας, συναίσθημάτα κλπ. οὐχὶ διώς καὶ ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ τῆς ζωήρητος, ως διὰ τῆς συνέργειας τῆς φυσικῆς, ἡτις διὰ τῶν τὸν καὶ μελαθρίων, τῶν μετριῶν καὶ ρυθμικῶν αὐτῶν σχέσεων, πρόκαλει ἀκμασιοτέρας καὶ ζωηροτέρας ἐντυπώσεις, καὶ αἵτινες καταδυόμεναι εἰς τὸ ἐντὸς τῆς φυσῆς ἐρωμένεστατα ἀποτονται αὐτῆς καὶ ποιοῦσιν εὔσχημον τὰν φέροντα.

Τὴν θαύμασίαν τῆς μουσικῆς δύναμιν οὐδὲν τῶν ἀρχαίων ἔθνων ἡσθνήθη βαθύτερον τούς ἑλληνικούς. Τὴν μουσικὴν προστρέψαντας ἔκτιμησαντες καὶ ἀγαπήσαντες οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἐχρησιμοποίησαν ως ἰσχυρότατον παιδικωγικὸν μοχλὸν ἐν τῇ παιδεύσει τῆς νεότητος καὶ τούμεν ἴδιωτικὸν βίου καθίστων τερπνὸν καὶ χαροκτητή τῇ δέ πολιτείᾳ παρεσκεύζον ἄνδρας ἀρτίους, τὴν ἀρπανίαν τῆς βιουλήσεως καὶ τῆς πρόξεως ἐνιστοῖς ἔργοις αὐτῶν ἐκδηλοῦντες. Οχυράζομεν δικαίως τὴν ὑφίστην λεπτότητα, μεθ' ἣς οἱ διαιμόνιοι ἐκεῖνοι ἀδρες, οἱ ἔζοχοι ἐκεῖνοι καλλιτέχναι, ἐνόσυν τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὸ αἰσθητικὸν ἐν τῇ τέχνῃ. Συνέδεον αὐτὴν πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τοὺς νόμους. Ἐθεώραν ταῦτην γνώμονα τοῦ βίου καὶ τῶν τέρψεων. «Οὐδέποτε, λέγει ὁ Πλάτων, μεταβάλλεται τῆς μουσικῆς ὁ τρόπος, χωρὶς νὰ τροποποιηθῶσι πρότερον καὶ τῇ πολιτείᾳ οἱ θεοροί». Ἡ ἀγνοία τοῦ ἄδειν παρέκεινοις ἡτο αἰσχος τοῦτο δε καὶ αὐτὸς ὁ Θεομάτεολης ἐδιδάχθη ἐκ πειρᾶς ὅτε ἡμέραν τινα ἐν κοινῷ συμποσίῳ ἀπειποτὴθη νὰ λυρίσῃ ἐκ περιτροπῆς. Καθὼς δέ μαρτυρεῖ ὁ Πολύβιος, οἱ ἀρχαῖοι «τῶν μὲν ἄλλων μαθημάτων ἀρνηθῆναι τε μὴ γιγνώσκειν, οὐδὲν αἰσχρὸν ἄγονται τὴν γέμην ἥδην οὐτ' ἀρνηθῆναι δύνανται διὰ τὸ κατ' ἀνάγκην πάντας μανθάνειν». Ο tempora! Ο mores! Ο ποια διαφορά, οποία δυστακλογία μεταξὺ ἐκείνων καὶ ἡμῶν! . . .

Τὰ ὄλιγα ταῦτα περὶ τῆς μουσικῆς εἰρημένα, νομίζω ὅτι εἰσὶν ίκανά εἰς τὸ νὰ παρέσχωσιν ἡμῖν ἀμυδρὸν τινὰ ίδεντα περὶ τῆς μυστηριώδους δυνάμεως αὐτῆς ἐπὶ τῶν παραδειμάτων γένων μὲν κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων καθόλου τῶν ἀνθρώπων καὶ περὶ τῆς μεγίστης σημασίας πρὸς ἔξωραίσμὸν τοῦ κοινωνικοῦ, ἀτομικοῦ καὶ ἔθνικοῦ βίου.

*Ελθωμεν ἥδη μετὸς τὰς ἀνωτέρω λεχθέντα εἰς τὰ καθ' ἡμέας.

Τὰς ἡμέρας ταύτας, καθ' ἃς ἀπασαὶ ἡ ἑλληνικὴ νεότης μειδιῶσα διὰ τῶν ἐν ποιει διαφόροις σχολείοις ἐγγραφῶν καὶ ἐνάρξεων τῶν μαθημάτων διεγείρει τὸ ζωηρὸν ἐνδικέρον ἀπάστη τῆς κοινωνίας, νῦν ὑπέρ ποτε ἡ ἀλλοτε παρουσιάζεται καλλιστη εὐκαιρία ἵνα ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον καὶ παρ' ἡμῖν λατρεύεται ἡ βασιλὶς τῶν ὥραίων τεχνῶν. Πολλὰ τῶν ἡμετέρων σχολείων, καιγοτικῶν τε καὶ ίδιωτικῶν, ἐπισταμένων ἐξετάσαντες, μετὰ λύπης παρετηρήσαμεν ὅτι ἡ μουσική, ἀλλάν τινας ἔξαιρέσεων, θεωρουμένη ὡς περιττὸν μάθημα, δὲν διδάσκεται σχεδὸν ἐν αὐτοῖς. 'Π-

πέρχουσι σχολεῖα καὶ δὴ καὶ ἀνώτερα, ἐν οἷς ἡ μουσικὴ διδάσκεται κατὰ πρακτικὸν διώς τρόπον, κατάκοντας δηλούντι μόνον καὶ ἔνει παρασημαντικῆς (σημειογραφίας), ὅπερ, ἔξαιρέσει τῶν νηπιαγωγείων κατῶν κατωτέρων ταχέων τῶν δημοτικῶν σχολείων οὐδὲν σχεδὸν μουσικὸν καὶ παιδικωγικὸν ἀποτέλει, σμα δύναται νὰ φέρῃ.

Τὸ πάρχουσι δὲ ἄλλα σχολεῖα, ἐν οἷς ἡ μουσικὴ διδάσκεται οὐγὶ ὡς μάθημα ὑπογρεωτικόν, ἀλλ' ὡς διακεδαστικόν, διὰ τὰ πέροντα οἱ μαθηταὶ τὸν καιρό τους! εἰς ἄλλα δὲ πάλιν φιλοξενεῖται ἡ οὐράνιος τοῦ Ὁρούς τέγυνη μόνον τοὺς μῆνας Ιούνιον καὶ Ιούλιον, ὅτε χάριν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων διδάσκονται ἄσματα τινὰ ἐπιδεικτικὰ καὶ πλέον οὐ! Πόσον τὴν ἀληθεία δίκαιον ἔχουσιν οἱ παιδικωγοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔνεκα παρομοίων ἀποπημάτων κατεκραυγάζουσι κατὰ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων, συνιστώντες θερμῶς τὴν ὀλοσχερῆ αὐτῶν κατάργησιν. Τὸ πάρχουσι δὲ καὶ σχολεῖα τινα, ἐν οἷς διδάσκεται μὲν ὀπωστήποτε ἡ μουσικὴ παρασημαντικῶς, ἀλλὰ καὶ ταῦτα περὶ τὰ διδάσκομενα ἄσματα χωλαίνουσι· καθότι ἄλλα μέν εἰσιν ἀκατάλληλα κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ἄλλα δὲ κατὰ τὸ μέλος. Τὰ πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων ἄσματα πρέπει νὰ ὧσι κατὰ τε τὸ μέλος καὶ τὸ περιεχόμενον σύμφωνα πρὸς τὴν παριδικὴν ἡλικίαν, πρὸς τὴν παιδικὴν φύσιν, ἥτις ἀρέσκεται εἰς τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀφέλειαν. Συμφέρει δὲ ἵνα καὶ ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀσμάτων εἴνε τὴ θρησκευτική, ἡ ηθική, ὅτε καὶ μόνον διεγείρεται παρὰ τοὺς διδάσκομένοις ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πατρίδα. Εὐνόητον δ' ὅτι τὸ μέλος τῶν διδάσκομένων ἄσμάτων πρέπει νὰ εἴνε σύμφωνον πρὸς τὴν ἐφοραζομένην ἔννοιαν τοῦ ποιήματος. Ἐν παρόδῳ ἀναφέρομεν καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ μετὰ περιεργείας ἡσουσα εἰς σχολεῖα, ἄσματα, ὡν ἡ μὲν ποίησις ἡτο καταλληλοτάτη πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς, τὸ δὲ μέλος ἡτο εἰλημμένον ἐκ ζένων μελοδραμάτων (ιταλικῶν συνθήμως) ὑπόθεσιν ἔχότων ἐρωτικήν! Εἰς τινα δὲ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, ἡ διδάσκαλία τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς ἐξέρχεται τῶν θεμάτων αὐτῆς ὄριων διότι ἐν ᾧ ἡ θεωρητικὴ τῆς ὡδικῆς διδάσκαλία γίγνεται στοιχειωδῶς, διδάσκονται κατὰ πρακτικὸν διώς τρόπον συνθέματα ὑπέρτερα τῶν θεωρητικῶν αὐτῶν γνώσεων. Διδάσκονται λ. χ. μουσουργήματα τοῦ Μόζαρ, Βεετόβεν, Γκουνάδ, Βάγνερ κλπ., οἵτινες θεωροῦνται τὴν σήμερον οἱ Θουκυδίδαι, Πλάτωνες, Αἰσχύλοι καὶ Σοφοκλεῖς τῆς νεωτέρας μουσικῆς ἐπιστήμης. Εξ ἄλλου δὲ φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἀπλὴ καὶ μόνη τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς διδάσκαλία οὐδὲν τὰ σχεδὸν παιδικωγικὸν λόγον εἰς τὰς καθ' ἡμᾶς ἀνωτέρας λεγομένας σχολές ἔχει. Τί ἐκέρδισεν ἡ νεᾶνις ἐν ἐξέμαθεν ἐν τῷ σχολείῳ νὰ ταχυδακτυλουργῇ ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου ἔνα βαλ. λιτσιόρ, ἡ μίαν πόλκα; Τὰ τοιαῦτα μουσικὰ ἀθύρματα τοὺς μὲν νέους καθιστῶσιν ἐλαφρούς, τὰς δὲ νεᾶνιδας ἐλαφροτέρας. Τὰ μέλη τῶν σημερινῶν χορῶν δυστυχῶς δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς ψυχικὰ συγαισθήματα, εἰς ψυχικὰ πάθη, ἀλλὰ μόνον εἰς σωματικὰ κινήσεις. Τὰ ὧτα καὶ οἱ πόδες ἡμῶν κινθάνονται γαργαλισμούς τινας, ἀλλὰ

τὸ πνεῦμα καὶ ἡ καρδία μένουσι ψυχρά. Δι' ἀνωτέρου μουσικὴν πάιδευσιν τὰ μόνα κατατέλλητα καθιδρύματά εἰσι τὰ Ωδεῖα. Η δργανική μουσικὴ μονομερῶς διδασκομένη δὲν ἔχει, ὡς εἴπομεν, τὴν παιδαγωγικὴν τῆς φύσικῆς δύναμιν, εἰσὶθισθα δὲν ὅμως οὐτε ἡ συνέγνωσις αὐθότερων εἶνε τὸ τέλειον, ὅπερ ὅμως δέν γίνεται ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν συγελείσις.

Τί νὰ ἔπιωμεν δὲ περὶ ἐκείνων τῶν ἐκπαιδευτηρίων,
ἥτινα κατάφορτα ἐκ ποικίλων μαθημάτων ὄντα, στε-
ροῦνται ὅμως τοῦ παιδαγωγικωτάτου καὶ κυριωτάτου
τῶν μαθημάτων, τῆς θείας τοῦ Οὐρφέως τέχνης; Πώς δὲ
νὰ γραπτηρισθῇ καὶ δικαιολογηθῇ ἡ γελοιοδεσπότη-
ᾶξιωσις τῶν τοικύτης τάξεως σχολεία ιθυνόντων, οἵτινες
διά τε τῆς δημοσιογραφίας καὶ διὰ φυλλαδίων ιδιαιτέ-
ρων εἰς τὰ τέσσαρα τοῦ ἑλληνικοῦ ὁρίζοντος σημεῖα δικ-
σαλπίζουσιν, ὅτι τὰ ύψη αὐτῶν διευθυνόμενα ἐκπαιδευ-
τήρια βασίζονται ἐπὶ παιδαγωγικωτάτων βάσεων! Πό-
θεν, ποῦ καὶ παρὰ τίνος ἔμαθον ὅτι σχολείον στερούμενον
τῆς μουσικῆς δύναται νὰ κληθῇ παιδαγωγικὸν καθί-
δουμα;

Αυτηρόν, τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἀξιοδάχουτον εἶναι, διότι ἐν
ῷ ζῶμεν ἐν τῷ αἰώνι τῶν φύτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν,
ἡ δύναμις καὶ ἡ σπουδαιοτάτη ἐπὶ τῶν ἡθῶν ἐπιδρασίς
τῆς μουσικῆς παρ' ἡμῖν εἰσέτι δὲν ἐνοήθη, ἐπομένως οὐδ'
ἐν τοῖς σχολείοις συστηματικῶς εἰσῆχθη θεωρηθεῖσα δῆ-
θεν αὐτὴ παρ' ἡμῶν τῶν χλεινῶν ἀπογόνων μουσικωτά-
των προγόνων ὡς περιττὴ μάθησις, ὡς μὴ ἔχουσα τοῦ
βιβλίου τὴν δύναμιν! Οὕτα ὅμως οἰκτρὰ ἡμῶν ἀπάτη!
Θ' ἀγνοῶμεν βεθαίνως ὅτι ὁ Ὄφεις, ἐν τῷ μυθικῷ
προσώπῳ οὔτινος οἱ ἀρχαῖοι τὴν δύναμιν καὶ τὴν
σπουδαιότητα τῆς μουσικῆς ἐνετύπωσαν, τὰ ἄγρια ζῶα
καὶ τὰ ἀψυχα ὄντα συνεκίνει καὶ ἐμάλασσεν οὐχὶ διὰ
τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ διὰ τῆς μουσικῆς ὅτι ὁ Ἀμφίων διὰ
νὰ κτίσῃ τὰ τείχη τῶν Θηβῶν ἐδέητε νὰ κατορθώσῃ
τοῦτο διὰ τῶν περιπαθῶν ἥχων τῆς λύρας αὐτοῦ, ἦν
ὅσακις ἔκρουεν, οἱ λίθοι ἐκινοῦντο αὐτομάτως καὶ ἐπί-
θευτο εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν.

Αλλ' ἀπὸ τῶν μυθολογικῶν νεφελῶν μεταβώμεν εἰς τὴν πραγματικότητα. Τίς ἀγνοεῖ τὸν χωλὸν γραμματοδιδάσκαλον Τυρταίον, ὅστις κατὰ τὸν Μεσσηνιακὸν πόλεμον, διὰ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ἀχωρίστου αὐτῆς ποιήσεως, ἔδων τῷ ἐμβατήριον:

"Αγετ' ὁ Σπάρτας εὐάνδρου
κοῦροι πατέοων πολιατῶν

Η τῆς μουσικῆς ἐπὶ τὰς ὄγνας καὶ τρυφεράς ψυχάς
ἐπιπρορθή σίνε τηλικαμπτή, ωστε δέν πρέπει ἐξ οὐδενὸς σχό-
λειουν νὰ ἔλλειπῃ. Διεγέρουσα γέ μουσικὴ συναίσθηματα
μὴ ἔχοντα ἀντικείμενον θλικούν, ἀλλὰ προφανῶς πονε-
ματικῆς φύσεως ὅντα, ἐνεργεῖ τόσον ισχυρῶς ἐπὶ τὴν αἰ-
σθησιν τῆς ἀκοῆς, ωστε πάσαις αἷς ψυχικαὶ ήμων δυνά-
μεις νὰ συγκινεῖνται καὶ πληρώνται ζωῆς. Ἐννοεῖται
δ' ὅτι τοιοῦτον ὡς πρὸς τὴν πάθειαν ἀπότελεσμα δύ-
ναται νὰ φέρῃ η σοβαρά, τελεία καὶ ἔχημενισμένη μου-
σική, οὐχὶ δὲ ἡ γαργαλιστική τοῦ ώτος καὶ τοῦ
ποδός. Τώρα ὅτε τὰ μάθηματα εὑρίσκονται εἰσέτι
ἐν τῇ ἔνδρει αὐτῶν, ἃς μὴ διστάζωσιν οἱ ἀρμόδιοι νὰ
εἰσαγάγωσι τὸ παιδιάγωγικώτατον ταῦτο μάθημα ἐν
τοῖς ἑαυτῶν ἐκπαιδευτηρίοις· ἔστωσαν δὲ ἐκ τῶν προτέ-
ρων βέβαιοι ὅτι μετ' οὐ πολὺ θὰ ἔχωσι τους λαμπροτά-
τους καρπούς τῶν κόπων αὐτῶν, διότι οἱ μάθηται θέ-
λουσι γίνει εὐαγγελίτεροι, εὐαισθητότεροι, εἰρηνικότεροι
πρὸς ἀλλήλους, προσεκτικότεροι καὶ ταπεινότεροι.

Σήμερον ὅτε οὐδεμία σχεδὸν πάραχει γωνία ὑπὸ ἐλλήνων κατοικουμένη γῆς, ἔνθα τὰ μὴ ἡγήθη φωνὴ τοῦ Ἑλληνος διδασκάλου, τοῦ Ἑλληνος καθηγητοῦ καὶ τῆς Ἑλληνίδος διδασκάλου, δέον νὰ τυηχῶσι καὶ οἱ οὐράνιοι τῆς μουσικῆς φύσιγγαι· Ἐκ τῆς εἰς τὰ σχολεῖα εἰσαγωγῆς τῆς μουσικῆς καὶ τῆς συστηματικῆς αὐτῆς διδασκαλίας δύναται μόνον νὰ προσδοκᾶται καὶ ίκανη ἀνάπτυξις καὶ βελτίωσις τῆς ἑθνικῆς ἡμῶν μουσικῆς καὶ τῆς ιδίας ταύτης μουσικῆς τέχνης· Ὁταν δὲ καὶ πάλιν τὸ ἡμέτερον ἔθνος καταστῇ ἡμέραν τινὰ ἔστια σοφῆς μουσικῆς παραγωγῆς, ἀς ἐργασθῶμεν ἀπὸ τούδε, ἵνα ἡ μεταβολὴ αὖτις ποιώτατος γόνιμες καὶ ἑθνική!

ΑΓΡΟΤΙΚΟΝ ΕΙΑΣΦΑΙΩΝ

Μὴ μεμφθῆτε αὐτὴν ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις ὡς κακεντρεχοῦς· δὲν ἦτο ἔχθρας αὐθαιρέτως ἐφ' ἑτέρους ἐπικαλουμένη τὴν θείαν ὁργήν· ἦτο μῆτηρ ἐν ἀγρίᾳ θλίψει, ἀναμιμνησκομένη τοῦ σκληροῦ θανάτου τοῦ ἐφ' ἄπαντας τοὺς αἰῶνας τοῦ ἀγήρω αὐτῆς βίου ἀλήστου τέκνου αὐτῆς.

Αλλ' ο χρόνος, ο καθ' εαυτόν και ἐν σχέσει πρὸς τὸ θεῖον ἀπέραντος οὗτος χρόνος, ἐν σχέσει πρὸς τὸν βίον ἡμῶν παρέρχεται ταχύς· οἱ καλλιον εἰπεῖν,

"Ιδε ἀρ. 46 σελ. 883 — 885.